

Ocena dzieła artystycznego oraz rozprawy doktorskiej pani magister Iwony Siekierzyńskiej w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora w dziedzinie sztuki w dyscyplinie artystycznej sztuk filmowych i teatralnych przeprowadzanym przez Uczelnianą Komisję ds. Stopni Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi.

I

Ocena dorobku twórczego i artystycznego kandydatki

„Pięknie jest tworzyć film, kiedy prowadzi cię nitczka, która jest w tobie. [...]. Ona pochodzi od dziwnej, podziemnej strony”¹ – swoją recenzję chciałabym rozpocząć od zacytowania fragmentu wywiadu Iwony Siekierzyńskiej dla jednej z gazet, ponieważ sądzę, że to słowa ważne, określające jej artystyczne wybory, podejmowane tematy oraz stosowane metody pracy. I choć wypowiedź ta dotyczyła filmu nakręconego ćwierć wieku temu (*Pańcia*), wydaje się, że to wyznanie można rozciągnąć też na inne realizacje kandydatki: teatralne, dokumentalne i fabularne. Przebija w nich nie tylko artystyczna pasja doktorantki, ale i wrażliwość na drugiego człowieka, często niedopasowanego, nieumiejącego odnaleźć się w rzeczywistości, w której przyszło mu żyć, wykluczonego i zagrożonego. Wymienić tu należy chociażby reżyserowane przez p. Siekierzyńską spektakle *Rachela*, *Kobro*, *Moja sprawa*, dokument *Obcey* czy stworzony dla Telewizji Polskiej godzinny fabularny debiut *Moje pieczone kurczaki* (2013).

Iwona Siekierzyńska jest absolwentką psychologii na Uniwersytecie Gdańskim (magisterium w 1993 roku), ukończyła również czteroletnie studia w Instytucie Terapii Tańcem i Analizy Ruchu (Instytut DMT) w Warszawie, a następnie rozwijała swoje umiejętności w tym zakresie na warsztatach i konferencjach w Bratysławie, Rydze i Edynburgu. To ważne, kiedy myślimy o zaprezentowanym filmie oraz rozprawie doktorskiej. Autorka zresztą sama, we wstępie, pisze, że bardzo bliski jest jej „psychofizyczny sposób myślenia o pracy z aktorem oraz metody pracy z ciałem”².

1 <https://www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/7,53662,1550927.html?disableRedirects=true> (14.06.2023).

2 I. Siekierzyńska, „Praca z aktorami z niepełnosprawnościami intelektualnymi oraz z aktorami zawodowymi podczas przygotowań i realizacji filmu fabularnego *Amatorzy*”, rozprawa doktorska, Szkoła Filmowa w Łodzi, 2022. s.5.

W 1996 roku Iwona Siekierzyńska ukończyła Wydział Reżyserii PWSFTViT w Łodzi. Prowadziła tu zajęcia z reżyserii filmu dokumentalnego i fabularnego, pod jej kierunkiem powstało kilka etud studenckich. Doktorantka ma też na swoim koncie wyróżnienia – wymienię nominację do studenckiego Oscara (*Pańcia*), Golden Plague na Chicago International Television Awards w USA oraz nagrodę specjalną Prix Europa na Międzynarodowym Festiwalu Filmów Telewizyjnych w Berlinie (*Moje pieczone kurczaki*) oraz Nadzwyczajną Złotą Maskę i Plaster Kultury w kategorii Spektakl Roku 2014 za reżyserię sztuki *Kobro*.

Dziełem będącym przedmiotem przewodu doktorskiego jest film fabularny pt. *Amatorzy*, w którym obok aktorów zawodowych główne role zagrali aktorzy z niepełnosprawnościami intelektualnymi (przede wszystkim z teatru BRO, czyli Biura Rzeczy Osobistych z Gdyni). To projekt ważny i odważny, jak przyznaje doktorantka – swego rodzaju eksperyment artystyczny. Wraz z Iwoną Siekierzyńską wchodzimy bowiem w przestrzeń profesjonalnego teatru, przyglądamy się pełnemu napięcia procesowi twórczemu, a wyzwanie jest ogromne – przecież to *Hamlet!* Reżyserka od początku stawia sobie pytanie o jakość takiego działania: czy istnieje różnica w pracy z obiema grupami? Czy niepełnosprawność intelektualna jest deficytem? A może odwrotnie – okaże się „zasobem oraz siłą napędową”?³ Idąc za tą myślą p. Siekierzyńska znalazła znakomity pomysł na film – przedstawienie, które widzowie oglądają w teatrze (a my na ekranie) jest, po prostu, próbą. A jeśli tak, to jak najbardziej uprawnione są wszelkie potknięcia i pomyłki, sztuczność gry czy zła dykcja. Iwona Siekierzyńska dotknęła w *Amatorach*, bardzo ważnej kwestii, a mianowicie, że sztuka to nie idealny „produkt” i nie końcowy efekt jest najważniejszy. Liczy się droga, proces twórczy, rozwój. Ważne są relacje, które dzięki wspólnym działaniom można zbudować. W kulminacyjnej dla mnie scenie, podczas rozmowy na plaży dyrektor teatru (świetna rola Mariusza Bonaszewskiego), mówi: „Najwięcej energii jest tam, gdzie się mylą”⁴. Do tego wniosku doszła przecież Siekierzyńska podczas prób z osobami z niepełnosprawnością intelektualną i to jej „odkrycie” stało się fundamentalnym przesłaniem filmu. „Im gorzej grali, tym było lepiej. Od tego momentu zaczęłam podążać za wszystkimi błędami moich aktorów”⁵ – wyznaje reżyserka. Bo nie „profesjonalizm” jest tu najważniejszy, ale emocje! A cały ich wachlarz widzimy na twarzach aktorów-amatorów, którzy nie mierzą się tak naprawdę z Szekspirem, ale ze swoim istnieniem, z prawem do tego, by stać na scenie i interpretować tekst, tak jak potrafią i chcą. Jakże symbolicznie w tym kontekście brzmią słowa: „być, albo nie być...”.

3 Tamże, s. 6.

4 *Amatorzy*, reż. I. Siekierzyńska [Film].

5 I. Siekierzyńska, *Praca z aktorami z niepełnosprawnościami intelektualnymi...*, s. 10.

Przyjętej koncepcji reżyserskiej odpowiada styl zdjęć (tu bardzo dobra praca Michała Popiel-Machnickiego oraz Magdaleny Bojdo i Wojciecha Staronia). Wszystkie ujęcia kręcono „z ręki”, by zachować spontaniczny, dokumentowany charakter opowieści, bez czego chyba trudno byłoby sobie wyobrazić ten film. Iwona Siekierzyńska, odwołując się do swojego profesora Krzysztofa Kieślowskiego, pisze że „kilka scen miało formę otwartą, bez napisanych konkretnych dialogów”⁶, ponieważ *Amatorzy* z założenia mieli sięgać do bogatej dramaturgii rzeczywistości. Jednocześnie, oglądamy też wiele fragmentów zrealizowanych za pomocą długich ujęć przewodnich – *mastershotów*, co pokazuje jak precyzyjnie cała akcja została zaplanowana i przemyślana.

Jestem pod dużym wrażeniem filmu Iwony Siekierzyńskiej. Sposobu, w jaki podeszła do tematu, metody realizacji oraz ogromu pracy włożonej w projekt. Piszę o swoich odczuciach, ale chyba mogę uogólnić tę myśl, że w pewnym momencie przestajemy dostrzegać ludzi z niesprawnością intelektualną, z jakimś „defektem”. Dzieje się dokładnie na odwrót! Zauważamy, że to im zależy, oni są przygotowani lepiej, uczą się tekstu, są spontaniczni, kreatywni, punktualni. Może tylko bardziej bezbronni, bo nie nakładają masek. Pewnie nie tylko w teatrze, ale i w życiu. „Zawsze są na sto procent, prawda? Tak, na dwieście”⁷ – podsumuje zachowanie swoich aktorów Krzysiek (znakomity Wojciech Solarz), filmowy reżyser i opiekun grupy w *Amatorach*. I oglądając film, nie mamy co do tego żadnych wątpliwości.

II

Ocena rozprawy doktorskiej

Pani Iwona Siekierzyńska przedstawiła rozprawę doktorską pt. „Praca z aktorami z niepełnosprawnościami intelektualnymi oraz aktorami zawodowymi podczas przygotowań i realizacji filmu fabularnego *Amatorzy*”, która została napisana pod kierunkiem prof. dra hab. Mirosława Dębińskiego. Tekst składa się z pięciu rozbudowanych rozdziałów. Doktorantka sięga tu nie tylko do własnych, cennych doświadczeń nabytych podczas wieloletniej współpracy z teatrem Biuro Rzeczy Osobistych, ale także polskich i anglojęzycznych pozycji teoretycznych traktujących o różnych metodach terapii zajęciowej (prace m.in. W. Chudego, J. Sobczyk, B. Nieradko-Iwanickiej i J. Iwanickiego, a także L. Carlsona i L. J. Davisa). Przygląda się stereotypom dotyczącym niepełnosprawności, zjawisku wykluczenia osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz ich miejscu w kulturze. Odwołuje do wypracowanych wcześniej sposobów pracy z aktorem m.in. Konstantego Stanisławskiego, Michaiła Czechowa, Lee Strasberga, Jerzego Grotowskiego,

6 Tamże, s. 33.

7 *Amatorzy*, reż. I. Siekierzyńska [Film].

a na gruncie filmowym Roberta Bressona. Jak pisze: „Ja także tego właśnie poszukuję w moich aktorach – tego, co nieświadomione, a co wydobyte na wierzch staje się rzadkim, cennym okazem niepodważalnej prawdy”⁸.

Bardzo istotne są także kwestie dotyczące tzw. „ukaleczania”, czyli obsadzania w roli osób z niepełnosprawnością aktorów pełnosprawnych. Pani Siekierzyńska słusznie zauważa, że jest to zjawisko kontrowersyjne i – mówiąc wprost – z pozycji widza dość egoistyczne. Nie musimy wówczas doświadczać prawdziwego bólu, nie odczuwamy z tego powodu dyskomfortu. Bowiem „gdy aktorzy wychodzą ze swojej roli niepełnosprawnego, oddychamy z ulgą mogąc w bezpiecznych warunkach pochwalić ich za wspaniałą grę aktorską”⁹. Doktorantka podnosi także na kartach swojej dysertacji problem braku możliwości edukacji teatralnej dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, a zatem pozbawienia ich dostępu do zawodowego artystycznego kształcenia. Jak się jednak okazuje, o czym na końcu pracy, Marzena Gajewska, jedna z aktorek z teatru BRO występująca w *Amatorach* otrzymała nagrodę Best Actress Award za najlepszą rolę kobiecą na międzynarodowym festiwalu w Szanghaju.

Zarówno zaprezentowany film *Amatorzy* w reż. Iwony Siekierzyńskiej, jak i dołączona do niego rozprawa teoretyczna stanowią ważny głos w sprawie postrzegania osób z niepełnosprawnościami, uwrażliwiają na ich problemy, przywracają im godność. Należy jedynie żywić nadzieję, że współczesny świat wykorzysta ten wciąż nieodkryty potencjał, a to co jawiło się wcześniej jako ułomność zyska nowy wymiar, który znajdzie również swoje miejsce w szeroko rozumianej sztuce. Z pełnym przekonaniem i przyjemnością podpisuję się pod poniższą konkluzją.

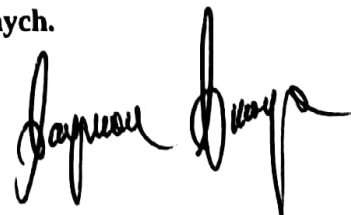
KONKLUZJA:

W związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora w dziedzinie sztuki w dyscyplinie artystycznej sztuk filmowych i teatralnych pani mgr Iwony Siekierzyńskiej przeprowadzanym przez Uczelnianą Komisję ds. Stopni Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi; stwierdzam, że dzieło będące przedmiotem postępowania oraz rozprawa doktorska spełniają wymagania określone w art. art. 186 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce (Rozdział 2, Oddział 1). Niniejszym wnioskuję o podjęcie dalszych czynności związanych z procedurą postępowania o nadanie stopnia doktora pani magister Iwony Siekierzyńskiej w dziedzinie sztuki w dyscyplinie artystycznej sztuk filmowych i teatralnych.

dr hab. Dagmara Drzazga

Szkoła Filmowa im. Krzysztofa Kieślowskiego Uniwersytetu Śląskiego

Katowice, 15 czerwca 2023 r.

⁸ I. Siekierzyńska, *Praca z aktorami z niepełnosprawnościami intelektualnymi...*, s. 34.

⁹ Tamże, s. 50.